

**5233 SAYILI “TERÖR VE TERÖRLE MÜCADELEDEN DOĞAN ZARARLARIN KARŞILANMASI”
HAKKINDA KANUNUN UYGULAMA BOYUTUNUN YERİNDEN GÖZLEM VE DEĞERLENDİRME
RAPORU**

29 AĞUSTOS- 5 EYLÜL 2005

TOPLUM VE HUKUK ARAŞTIRMALARI VAKFI

İÇİNDEKİLER:

I.GENEL ARKA PLAN

II.TOHAV TARAFINDAN MAĞDURLARA YAPILAN HUKUKİ YARDIM

III.RAPORUN HAZIRLANMASININ AMACI

IV.UYGULAMAYA YÖNELİK GÖZLEMLERİMİZ

DİYARBAKIR

MARDİN

BATMAN

SİİRT

BİTLİS

ELAZIĞ

V.GENEL DEĞERLENDİRME

VI.ÖNERİLER

Vİİ.SONUÇ

GENEL ARKA PLAN

1987 yılında, yoğunlaşan çatışmalı ortam nedeniyle Türkiye'nin güneydoğusunda öncelikle beş ilde ardından toplam dokuz ilde Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle Olağanüstü Hal(OHAL) ilan edilmiştir. OHAL kanununa dayanılarak 1990 lı yıllardan itibaren yerleşim yerleri güvenlik kuvvetleri tarafından boşaltılmıştır.Bu politikanın sonucu olarak yaklaşık 3400 yerleşim alanında 2 milyondan fazla nüfus kendi iradeleri ve denetimleri dışında yaşam alanlarını terk etmek zorunda bırakılmıştır.¹

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bir çok kararında zorla göç ettirilme olgusunu sözleşme maddelerinin ihlali olarak tespit etmiştir.²

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin 2002 tarihli tavsiye kararında³ bir çok öneriyle birlikte **yerinden edilenlerin maddi zararlarının tazmin edilmesi⁴** çağrısı yer almıştır.

Bu gelişmeler üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi(TBMM) tarafından Ağustos 2004'te yerinden edilenlerin zararlarının tazmin edilmesine yönelik “ Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun” çıkarılmıştır.

Yasa henüz tasarı aşamasındayken bölge baroları ve ilgili sivil toplum örgütlerinin yanı sıra Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı'(TOHAV') da eleştiri ve önerilerini parlamentoya

¹ TBMM “Güneydoğuda Boşaltılan Köyler ve Göç Sorunu Araştırma Komisyonu” 1997 tarihli raporu. Boşaltılan köyler sonucu zorunlu göçe maruz kalan insanların sayısını TOHAV, TİHV, İHD, GÖÇ-DER gibi sivil toplum örgütleri, 3 milyonun üzeri olarak belirlemişlerdir.

² Bkz. diğerleri yanında Akdılar v. Türkiye (99/1995/605/693); Menteş v. Türkiye (23186/94) Güven v. Türkiye,(31847/96); İşçi v.Türkiye (31849/96/); Doğan v. Türkiye (8803/02),

³ Recommendation 1563 of the European Council Parliamentary Assembly “Humanitarian situation of the displaced Kurdish population in Turkey” 18 September 2002
<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA02/EREC1563.htm>

⁴ Rapora göre, AKPM, Türkiye'den bazı isteklerde bulunmuştur. Bu isteklerden bazıları şöyle sıralanabilir; Köye dönüşe ilişkin program ve projelerin hazırlanmasına yerinden edilen kişilerin temsilcilerinin katılması; Türkiye'nin diğer bölgelerinde yaşamak isteyen yerinden edilmiş kişilerin (günlük yaşama) entegre edilmesi ve zararlarının karşılanması için önlemler alınması....

sunmuştur.⁵ Nitekim tasarı meclisten geçerken bu önerilerin kısmen de olsa dikkate alındığı görülmüştür.

Yasanın uygulanmasına ilişkin İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılan yönetmelik 20 Ekim 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmeliğin uygulanmasında çıkabilecek sorunlara ilişkin olarak da TOHAV, görüş, eleştiri ve önerilerini yayımladığı bir raporla kamuoyuna sunmuştur⁶

TOHAV tarafından mağdurlara yapılan hukuki yardım

TOHAV, kuruluşundan itibaren zorunlu göç sorununu çalışma başlıkları içinde kabul etmiştir. Bu konuyu sürekli gündemde tutarak mağdurlara hukuki yardım ve danışmanlık hizmeti vermiştir.

Dolayısıyla mevcut yasanın hem mağdurlara ücretsiz hukuki yardım mekanizmasını öngörmemiş olması, hem de yasanın karmaşık yapısı, sosyo - ekonomik düzeyleri göz önünde bulundurulduğunda mağdurların zararlarının adil bir şekilde telafi edilebilmesi için hukuki yardım almaları zorunlu hale gelmiştir.

Bu ihtiyaçtan hareketle TOHAV, üyelerinin gönüllü desteğiyle 5233 sayılı yasa kapsamında 2004 kasım ayından itibaren yerinden edilen mağdurlara yönelik hukuki yardım çalışması başlatmıştır. Bu çalışma kapsamında Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği (GÖÇ DER) ile birlikte İstanbul'un göç alan değişik semt ve ilçelerinde mağdurlara yönelik yasa hakkında tanıtım ve bilgilendirme toplantıları gerçekleştirmiştir.

Yine bu çerçevede ücretsiz hukuki yardım almak amacıyla TOHAV' a başvuran toplam 398 göç mağduruyla birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucunda başvuruları yasa kapsamına uygun olan 249 mağdurun dilekçeleri hazırlanarak ilgili Valiliklere(Bitlis Mardin Diyarbakır Siirt Tunceli Batman, Muş Van Şırnak Bingöl, Elazığ, Erzurum) gönderilmiştir.

⁵ “Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılansın Hakkındaki Kanun Tasarısına İlişkin Görüş ve Önerilerimiz- TOHAV raporu ” <http://www.tohav.org/index.php?option=content&task=view&id=16&Itemid=2>

⁶ TOHAV 22 Mart 2005 tarihli “5233 Sayılı yasa kapsamında çıkarılan yönetmelik ve uygulamaya dair görüş ve eleştirilerimiz” Raporu

Bu rapora neden ihtiyaç duyuldu?

TOHAV, hukuki yardımın yanı sıra 5233 sayılı yasanın uygulama boyutunu, yasa ve uygulama arasındaki farkı, uygulama problemlerini de izlemektedir.

Daha önce de çeşitli periyotlarla dile getirdiğimiz yasa ve yönetmelik, hakkaniyete uygun makul bir tazmin sağlamaktan uzaktır.Buna uygulamada yaşanan problemler de eklendiğinde yaşanan kaygı daha da artmaktadır.

Bu kaygılardan hareketle TOHAV Hukuk Servisi, 29 Ağustos- 5 Eylül 2005 tarihleri arasında zarar tespit komisyonlarının çalışma ve işleyiş tarzları,mevcut uygulama düzeyi, başvuruların geldiği aşama ve uygulama problemlerini yerinde tespit etmek amacıyla Diyarbakır, Batman, Siirt, Bitlis, Mardin ve Elazığ illerine gitmiştir.Bu çerçevede komisyon memurları, ilgili STÖ temsilcileri, baro temsilcileri, avukatlar ve mağdurlarla görüşmeler yapılmıştır. Bu rapor yapılan görüşmelerden ortaya çıkan verileri,sonuçları,gözlem ve değerlendirmeleri içermektedir.

Uygulamaya yönelik gözlemlerimiz

DİYARBAKIR

Diyarbakır'da 5233 sayılı yasa kapsamında İl Özel İdaresinde toplam iki zarar tespit komisyonu kurulmuştur. Yapılan görüşmelerde yaklaşık 30.000 başvuru yapıldığı bilgisi edinilmiştir. 2005 yılı başlarından itibaren başvurular komisyon tarafından değerlendirilmeye başlanmıştır.İlde yer alan komisyonların çalışmalarını hızlandırmak amacıyla tüm ilçe kaymakamlıklarında da personel görevlendirilmiştir.

Diyarbakır Barosuna mensup başvuruları takip eden avukatlarla yapılan görüşmelerde şu noktalara vurgu yapılmıştır: Komisyon tarafından zararların ve olayın gerçekleşme şeklinin tespitine yönelik olarak yapılan keşiflerde, zarar ve tespitlere ilişkin sadece notlar tutulmaktadır.Usulüne uygun keşifler yapılmamaktadır. Keşif tutanaklarında Olayın gerçekleşme şekline yönelik,hiçbir bilgi yer almamaktadır. Dolayısıyla zararın nasıl ve niçin gerçekleştiği muğlak kalmaktadır. Aynı zamanda keşiflere katılan avukatlar sadece hazırun sıfatı taşımakta, keşif tutanağına hiçbir şekilde katkı sunmamaktadırlar. Bu durum keşif

tutanaklarının salt idare aracılığıyla hazırlanması anlamına gelmektedir. Zararların objektif tespiti yapılamamaktadır. Zarar tespit komisyonları başvuru sahiplerinin dilekçelerinde yer alan hayvan kayıplarını dikkate almamakta, zararın tespit edilemeyeceği gerekçesiyle bu zararlar karşılanmamaktadır. Yapılan başvurularda nakdi tazminat istemi ön plandadır. Avukatlar, bu durumu aynı tazmin ödenmesinin belirsizliğine ve bu durumun mağdurlarda yarattığı güvensizliğe bağlamaktadır.

Sonuçlandırılan dosyalarda mağdurların talep ettikleri miktar ile komisyonun önerdiği miktar arasında büyük fark olmasına rağmen mağdurlar, ekonomik zayıflıkları nedeniyle sulhnameleri kabul etmişlerdir.

Araziden elde edilen ürünlerin geriye dönük hesaplanmasında da ciddi problemler yaşanmaktadır. İdare, bazı yerleşim yerleri için çatışmalı ortamın örneğin 2000'de sona erdiğini, fiilen geri dönüşün önünde bir engel bulunmadığını varsaymakta dolayısıyla bu tarihten sonraki zararları karşılamamaktadır.

MARDİN

Mardin'de 5233 sayılı yasa kapsamında İl Özel İdaresi bünyesinde kurulan zarar tespit komisyonuna yaklaşık 14.000 başvuru yapılmıştır. 27 Temmuz 2005 tarihinde başvuru süresi dolmasıyla üzerinden bir yıl geçmesine rağmen başvuruların büyük çoğunluğu halen kayıt aşamasındadır.

Ayrıca Mardin'de henüz keşif komisyonu oluşturulmamış ve keşif için bir çalışma başlatılmamıştır. Komisyon tarafından sadece güvenlik birimlerinden güvenlik nedeniyle boşaltılan köylerin listesi istenmiştir.

Zarar tespit komisyonu yapılan başvuruları ölüm, yaralanma, maddi zarar başlıkları altında tasnif etmiştir. Komisyon tarafından uygun görülmeyen bazı maddi zarar içerikli başvurular reddedilmiştir. Sınırlı sayıda da olsa ölüme bağlı gerçekleşen zararları içeren dosyalar sonuçlandırılmıştır.

Komisyon maddi zararlara (arsa, ürün, ağaç, hayvan, ev, ev eşyaları vd.) yönelik tazminat taleplerine ilişkin olarak, bir yaklaşım oluşturamadığı için, bu dosyalar henüz incelemeye alınmamıştır.

Mardin’de yapılan başvuruların büyük çoğunluğu nakdi tazmin taleplidir. Yasanın yürürlüğe girmesinden bugüne kadar aynı tazmin talep edilmemiştir. Yasa çerçevesinde köye geri dönüş de olmamıştır.

Mardin’e bağlı köylerin çoğunun güvenlik nedeniyle boşaltılmasına rağmen henüz ciddi ve sistemli bir çalışma yapılamamıştır. Yasanın uygulanmasında neyin nasıl yapılacağı, tazminat ödemede hangi kriterlerin esas alınacağı konusunda halen belirsiz bir durum söz konusudur.

BATMAN

Batman’da komisyonun verdiği bilgilere göre 8000 civarında başvuru yapılmıştır. Başvurularda şimdiye kadar içinde ölüm zararları bulunan 500 civarında dosya sonuçlandırılmıştır. Bu dosyalardan 249’u kabul edilmiş ve tazminat ödemeleri yapılmıştır. İlde yer alan komisyonların çalışmalarını hızlandırmak amacıyla tüm ilçe kaymakamlıklarında da personel görevlendirilmiştir.

Batman Barosu’na üye avukatlar ve STÖ yöneticileriyle yapılan görüşmelerde Batman’da da yapılan başvuruların çoğunluğunun nakdi tazminat talepli olduğu öğrenilmiştir. Sınırlı olarak Sason’a bağlı, Heybeli ve Balbaşı köylerinde aynı tazmin talebi olduğu bilgisi de edinilmiştir.

Batman Valiliği tarafından Batman iline bağlı olan ve boşaltılan köylerin listesi çıkarılmıştır. Ancak başvurucular ve avukatlar listenin güvenilirliği ve yeterliliği konusunda ciddi kuşklar taşımaktadır. Avukatlara göre bu listede yer alan köyler için olay tutanağının ibraz edilmesine gerek bulunmamaktadır.

Ayrıca Batman’da sistematik bir keşif çalışması yoktur. Bu durum zararların tespitinde gecikmeye ve dosyaların sonuçlandırılmasında zamana yayılmaya yol açmaktadır.

Diyarbakır’da gözlemlendiği gibi Batman’da da araziden elde edilen ürünlerin geriye dönük hesaplanmasında benzer sorunlar yaşanmaktadır. Bazı vakalarda mağdur avukatlarına idare tarafından verilen cevabi yazılarda, ”... köyün boş olduğunu.... tarihinden itibaren geri dönüşlere izin verildiği” şeklinde ifadeler yer almaktadır. Dolayısıyla gerçekte mağdurlar halen köyelerine geri dönmemiş olmalarına rağmen komisyon, zarar tutarını hesaplarken, geri dönüşlere izin verilen tarihten sonrasını hesaplamamaktadır. Bu tarihten sonrasının değerlendirme dışı bırakılması ciddi hak kayıplarına yol açmaktadır.

22/8/2005 tarihinde yapılan yönetmeliğin 17. maddesinde yapılan değişikliğe kadar⁷ mağdur ve mağdur vekilleri, askeri mercilerle doğrudan yazışma yapamamaktaydı. Yazışmalar kaymakamlık aracılığıyla yapılmaktaydı. Bu durum bürokratik bir engele yol açtığından yönetmelikte yapılan değişikliklerle bu sorun kısmen giderildi.

Zarar tespit komisyonları yaptıkları keşiflerde tutanak düzenlememekte, sadece not almaktadırlar. Olay mahallinde tutanağın düzenlenmemesi, sadece zararların tespit edilmesi sonucunu doğurmaktadır. Olay ve zararın gerçekleşmesiyle ilgili bir tespit yapılmamaktadır.

Komisyonlar zararların tespiti ve tazmininde sistematik bir çalışma yapamamaktadırlar. Başvurucular güvenlik sorunlarına ve yaşadıkları travmaya bağlı olarak aynı tazmin talebi yerine nakdi tazmin talebini öne çıkarmaktadırlar. Ayrıca düşük miktarlardaki tazminat ödemelerini kabul etmektedirler.

SIİRT

Siirt ilinde komisyonun verdiği bilgilere göre, 5233 sayılı yasayla ilgili 11.000 civarında başvuru yapılmıştır. Şimdiye kadar ele alınan başvurulardan ölüme bağlı gerçekleşen zararlardan 13 dosyada tazminat talepleri kabul edilmiştir. 250 dosya ise başvuru koşulları uygun bulunmayıp reddedilmiştir.

Siirt'te başvurucu sayısına rağmen kurulan tek komisyon başvuruları kayıt etme, inceleme ve değerlendirmede yetersiz kalmaktadır. Tek bir komisyondan 11.000 civarında başvuruyu kayıt etmesini, değerlendirmesini ve sonuçlandırmasını beklemek gerçekçi değildir. İkinci bir komisyon kurulması kararlaştırılmasına rağmen henüz yeni komisyonun henüz çalışmaya başlamadığı gözlemlenmiştir.

Komisyonların yetersizliği ve kayıtların bitmemesinden dolayı, henüz keşif yapılmamıştır. Bu ilde de başvurular nakdi tazmin taleplidir.

⁷ Yönetmeliğin 22/8/2005 tarihinde değiştirilen 17. maddesi: Başvuru sahibi, başvuru dilekçesiyle birlikte olayın meydana geliş tarzını açıklayan ve zararın tespit ve ölçümünde dikkate alınabilecek her türlü bilgi ve belgeyi komisyona sunar. Ayrıca komisyon, gerekli gördüğü taktirde zararın tespit ve ölçümünde dikkate alınabilecek her türlü bilgi ve belgeyi adli, idari ve askeri mercilerden ister. ..

BİTLİS

Bitlis'te kurulan iki zarar tespit komisyonuna bugüne kadar yaklaşık 8500 başvuru yapılmıştır. Buradaki komisyon başvuruları düzenli olarak kayıt altına almıştır. Ancak yapılan başvurulardan sadece 150'si sonuçlandırılmıştır.

Diğer illerde gözlemlendiği üzere Bitlis'te de komisyonlar düzenli keşif faaliyetlerinde bulunmamaktadır. Bitlis'te yapılan başvurularda da nakdi tazmin talebi ön plandadır.

ELAZIĞ

Elazığ ilinde tek bir zarar tespit komisyonu kurulmuştur. Komisyon bu haliyle başvuruları değerlendirmede ve sonuçlandırmada yetersiz kalmaktadır. Komisyonun, dosyaları ağırlıklı olarak evrak üzerinden sonuçlandırmaya yönelik bir eğilim gözlemlenmiştir. Yapılan keşifler ise hiçbir suretle usulüne uygun değildir. Başvurular üzerinden aylar geçmesine rağmen ölüm dosyaları hariç işlem yapılmadığı görülmüştür. Özellikle Palu ve Arıcak ilçelerinde ise korucuların yaptıkları başvuruların öncelikle sonuçlandırıldığı gözlemlenmiştir. Zarar tespit komisyonlarında çalışanlar arasında polis memurları olduğu gözlemlenmiştir. Yine İl özel idaresinde bu amaçla kurulmuş büronun ismi " Terör Bürosu" olarak konulmuştur.

GENEL DEĞERLENDİRME

TOHAV Hukuk Servisi tarafından 29 Ağustos ve 5 Eylül 2005 tarihleri arasında Diyarbakır, Batman, Mardin, Siirt, Bitlis ve Elazığ'da avukatlar, baro temsilcileri, STÖ' ler ve ilgili komisyonlarla yapılan görüşmeler sonucunda aşağıdaki hususlar gözlemlenmiştir.

- Yasanın başvuru süresinin uzatılması gerekmektedir. Nitekim bu konunun önümüzdeki dönem meclisin gündemine gelecek olması olumlu bir gelişmedir. Yine yönetmeliğin 17. maddesinde yapılan değişiklik de bir başka olumlu gelişme olarak kaydedilmelidir.
- Zarar Tespit Komisyonlarının mevcut personel sayısı ve niteliği, yapılan başvurulara yeterli ölçüde cevap olamamaktadır. Bu durum başvuruların sonuçlanmasında teknik, idari ve bürokratik gecikmelere neden olmaktadır.

- Yapılan başvurular ve illerde kurulan komisyon sayıları karşılaştırıldığında tek bir komisyonun kimi yerlerde 3-4 personelle onbin'i aşkın dosyayı sonuçlandırmak durumunda olduğu ortaya çıkmaktadır.
- Komisyonların İl Özel İdarelerinin bulunduğu binalarda kurulması ve idari vesayet altında olması mağdurlar açısından negatif bir psikolojik etki yaratmaktadır. bu durum kimi vakalarda başvuru yapılmaması sonucunu da doğurmuştur.
- Komisyonlar özerk değildir, icrai yetkisi sınırlıdır. Komisyon başkanları vali ve vali yardımcılarında oluşmakta, İçişleri Bakanlığı'nın doğrudan vesayeti altında bulunmaktadır. Bu nedenle komisyonun kendi başına inisiyatif kullanma ve bağımsız karar alma pozisyonları bulunmamaktadır.
- Zarar Tespit Komisyonları içinde Sivil Toplum ve yerel idare katılımı bulunmamaktadır. Komisyon memurları arasında polis memurlarının da yer aldığı gözlemlenmiştir.
- Bitlis , Tunceli , Elazığ , Diyarbakır illerinde güvenlik gerekçesi nedeniyle bazı köylerde keşiflerin yapılamadığı bilgisi edinilmiştir.
- Yapılan keşiflerde de mağdurların zararlarına konu olan olayların gerçekleşip gerçekleşmediği,zararın nasıl meydana geldiği olgusu araştırılmamaktadır.Keşiflerde sadece zarar miktarı taktir edilmektedir.
- Yasa, zararlara ilişkin manevi tazminatı düzenlememiştir. Bu durum, özellikle ölüme bağlı zararlarda ciddi bir hak kaybına neden olmaktadır.
- Tazminat miktarı hesaplanırken ölüme bağlı zararlar dışında ortak, standart bir ölçü bulunmamaktadır. Bu durum, hakkaniyete uygun tatmin konusunda soru işaretleri yaratmakta ve idari keyfiyete açık kapı bırakmaktadır.

ÖNERİLER

Yasa ve yönetmelik bu haliyle yapı ve işleyiş itibariyle göç sorununu kapsamlı ve adil bir şekilde çözmekten uzaktır.Fakat her şeye rağmen bu yasa çok önemli bir başlangıç olarak kabul edilmelidir.Yasa kapsamında en azından hakkaniyete uygun bir tatmin için aşağıdaki önerileri sunuyoruz.

- Yasaya başvuru süresi en az bir yıl daha uzatılmalıdır.
- Başvurular daha kısa sürede sonuçlandırılmalıdır.
- Yasada manevi tazminat mekanizması düzenlenmeli ve mağdurlara manevi tazminat talebi için ek dilekçe hakkı verilmelidir.
- Mağdurların zararlarının giderilmesi için hakkaniyete uygun tazmin sağlanmalıdır.
- Tazminatlarda standart bir ölçü tutturulmalıdır.
- Keşifler usulüne uygun yapılmalı, mağdurların zararları ve olayın gerçekleşme biçimi ayrıntılı olarak düzenlenmelidir.
- Komisyonların teknik personel ve araç imkanları artırılmalıdır.
- Komisyonlara yerel ve sivil toplum katılımı olmalıdır.
- Komisyonlarda Polis memurları yerine uzman ve nitelikli kadro alınmalıdır.
- Mağdurların yaşadığı travma hassasiyeti dikkate alınmalı ve buna uygun bir yaklaşım tarzı esas alınmalıdır.
- Mağdurlardan ulaşamayacakları bilgi ve belge istenmemelidir.

SONUÇ

Türkiye’de zorla yerinden edilme olgusu üç milyondan fazla insanın doğrudan mağduriyetine yol açmıştır. Ancak Hükümet otoriteleri bugüne kadar sorunun çözümüne yönelik kararlı bir çaba içinde olamamıştır.

Özellikle AB entegrasyon süreciyle bu sorun yeniden gündemleşmiştir. Parlamento bunun üzerine 5233 sayılı “ Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun” u sorunun çözümünde bir anahtar olmak üzere çıkarmıştır.

İçişleri Bakanlığı verilerine göre yasanın çıkmasından sonra, zarar tespit komisyonlarına tazminat istemli 100.000 civarında başvuru yapılmıştır.

Ancak yasa, genel karakteri itibariyle zorunlu göç olgusunun bütüncül çözümüne yönelik kapsamlı çözümler üretmekten uzak kalmaktadır. Öncelikle yasa geriye dönüşlere yönelik

hiçbir mekanizma öngörmemektedir. Oluşturulan zarar tespit komisyonları aracılığıyla mağdurlara yalnızca maddi tazminat verilmesi de yetersizdir. Her şeyden önce komisyonlar idarenin vesayetinde olduğundan, bağımsız karar vermeleri ve bir tutum geliştirmeleri zordur. Dolayısıyla, komisyonların çalışma tarzı politik yaklaşım ile bağlantılıdır. Komisyonların çalışmalarında ortaya çıkan belirsizliğin ve bu aşamada zamana yaymanın altında yatan önemli etkenlerden birini de bu durum oluşturmaktadır.

Sıraladığımız nedenlerle, bu yasa yapı ve işleyiş boyutuyla tek başına çözüm değildir. Göç sorununun çözümü için kapsamlı sosyal, siyasal ve ekonomik projelerin oluşturularak yaşama geçirilmesi gerekmektedir. **29.09.2005**